

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Güneybatı Anadolu Ağzlarında Yakınma Kiplik İfadeleri*

Modality Expressions of Complaint in Southwestern Anatolia Dialects

Elif Burcu Yalçinkaya** - Talat Dinar***

Abstract: Modality, which is a semantic category that is based on the subjectivity of speech, is defined by perspectives that express the speaker's attitude towards the states of affair, focus on determining the truth value of the states of affair and are based on the validity of the states of affair. The main reason why there is such diversity in modality approaches is that modality is a semantic category that is open to subjective expression, perception and interpretation. The interpretation of the speaker's expressions is sometimes obvious, while at other times it emerges upon scrutiny. The speaker's expression may include many concepts such as optative, permission, ability, condition, intention, continuity, certainty, confusion, contempt, warning, regret, complaint, etc. These concepts are conveyed through morphological elements, lexical elements, syntactic elements, intonation and context. While these markings do not show themselves clearly in written texts, they are much more obvious and widespread in oral texts. In this respect, dialect texts that have been transcribed without any correction are useful sources of data. When the source subject's expressions are analyzed, the attitude of the speaker can be clearly revealed. The aim of this study is to identify the expressions of complaint used by evaluating the speaker's attitude based on the texts prepared on Southwestern Anatolian Dialects and to reveal the way the meaning of complaint is provided in these expressions. The theoretical part of the study is based on the data obtained through literature review. In the review section, a qualitative research was conducted on the theses on the dialects of the region using document analysis data collection method, and the qualitative data obtained were classified and analyzed.

Structured Abstract: The concept of modality, which arose from Aristotle's distinction between real, necessary and contingent propositions, transcended the boundaries of logic and philosophy in the 19th

* Bu çalışma Doç. Dr. Talat Dinar danışmanlığında Elif Burcu Yalçinkaya tarafından hazırlanmakta olan "Güneybatı Anadolu Ağzlarında Kiplik" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

This study is based on Elif Burcu Yalçinkaya's master's thesis titled "Modality in Southwestern Anatolian Dialects" which is currently being prepared, conducted under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Talat Dinar.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Graduate Student, Suleyman Demirel University, Graduate School of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature

ORCID 0000-0002-3657-6170

elifbyalcinkaya@icloud.com

*** Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Assoc. Prof. Dr. Suleyman Demirel University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature

ORCID 0000-0002-9199-0403

talatdinar@sdu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Yalçinkaya, E.B. & Dinar, T. (2023). Güneybatı Anadolu ağzlarında yakınma kiplik ifadeleri. *Turkish Studies - Language*, 18(2), 1429-1449. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.68800>

Received/Geliş: 09 March/Mart 2023

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 25 June/Haziran 2023

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

Published/Yayın: 30 June/Haziran 2023

century and spread to linguistics. In linguistics, modality refers to the speaker's attitude towards the states of affair.

In the literature, modality approaches are categorized under three main headings: "logical approach", "typological approach" and "semantic and pragmatic approach" (Kerimoğlu, 2021, 17). The logical approach is based on the quality of the speaker's knowledge of the world. The typological approach is a functional approach that aims to classify modality for all world languages. The semantic and pragmatic approach puts meaning at the center.

In the past, the concept of modality is equated with the notions of tense and modality and is often used interchangeably with these two concepts. In fact, modality is a concept that expresses mood and includes tense as well. It is also considered as one of the grammatical markers of modality.

As for modality, it is too complex to be restricted only to the speaker's attitude. Given this complexity, researchers have not been able to agree on a common definition of modality, they have not been able to define the scope and boundaries of modality precisely, and as a consequence, many different definitions have emerged.

The definitions made by researchers have common points in terms of their approach to modality. Salkie (2009) and Narrog (2009) have classified the definitions of modality in the literature according to these similarities. Salkie's (2009, p. 79) classification includes "a broad interpretation", "a narrow definition", "a list of sub-types of modality" and "avoidance of the problem by focusing on a set of expressions". Narrog's (2009, p. 8) classification is divided into three: "Modality in terms of modal logic", "modality as an expression of subjectivity", "modality as an expression of relativized factuality".

Researchers, who evaluate modality according to their own criteria, classify this modality in different ways. Jespersen (1924), Wright (1951), Bybee et al. (1994), van der Auwera and Plungian (1998), Palmer (2001), Boland (2006), Nuyts (2006), Nordström (2010) have classified modality. Among the classifications made by researchers, Palmer's (2001) classification stands out as the most comprehensive one.

Kerimoglu (2021, p. 42) classifies modality markers under three main headings: morphological elements, syntactic elements and lexicological elements. He also considers markers arising from the interaction between these three elements (such as morpho-syntactic markers). Under the headings of intonation and context, he argues that a marker can be interpreted differently according to intonation and context.

Texts compiled from dialects are more likely to reflect the attitudes of the speaker than other types of written texts. When the compiled texts are analyzed, it may be seen that these texts contain some modal meanings that are outside the modality classifications made so far. One of these modal meanings is "complaining" expressions. In the analyzed dialect texts, it was observed that the speakers tended to complain about some conditions.

The aim of this study is to analyze Southwestern Anatolian dialect texts to identify the modalities that express complaint, to determine which modal markers provide the meaning of complaint, and to classify these markers.

Since the Southwestern Anatolian dialect region includes a very large area and the studies on the dialects of this region are quite comprehensive, this study was confined to Acipayam and Cameli districts of Denizli province and Fethiye district of Mugla province.

In this study, which aims to identify and classify the modal markers of complaint in the texts of Southwestern Anatolian dialects, 41 examples were identified. When these examples were analyzed, the following results were reached:

It was observed in the analyzed examples that tense morphemes alone do not fulfill the modality of complaint, and when they are supported with lexical morphemes and/or negation morphemes, they become able to fulfill the meaning of complaint.

In 7 examples, the modality of complaint was marked by using adverb and present continuous tense morpheme together.

In 6 examples, the meaning of complaint was fulfilled by adding the negation morpheme to the adverb and the present continuous tense morpheme.

In 3 examples, the present continuous tense morpheme was used together with the negation morpheme.

In 1 example, the adverb and the negation morpheme of the present tense were used together.

15 of the negative noun phrases were formed with “no”, 1 with “not” and 1 with “neither... nor ...”.

The modal meaning provided by pseudo-interrogative sentences was encountered in 5 examples.

In 2 examples, the modal meaning of complaining was provided by nouns.

In addition to all these modal markers, other modal elements are suprasegmental phonemes and context. When sentences are taken out of context, it becomes difficult to identify the modal meaning.

When we consider the subjects of complaint, we get the following result: poverty and livelihood issues, dissatisfaction with the fact that the traditions of the past are no longer maintained, the impossibilities of the past, the impossibilities of the present, negativity of other individuals, the lack of care in making tarhana, rights, law and justice.

Complaining is one of the most human emotions. Individuals express what negative situations make them feel by complaining. However, as a result of our study, it has been revealed that it is not possible to put this expression into a certain pattern in Turkish. Complaining is possible with many different markers.

Keywords: Linguistics, modality, Southwestern Anatolia Dialects, complaint, complaint markers

Öz: Temelinde konuşmanın öznelliğini barındıran, semantik bir ulam olan kiplik, konuşurun önermeye yönelik tutumunu ifade eden, önermenin gerçeklik derecesini belirlemeye odaklanan ve önermenin geçerliliğini esas alan bakış açılarıyla tanımlanır. Kiplik yaklaşımlarında bu denli çeşitliliğin bulunmasının temel sebebi, kipliğin anlamsal bir ulam olmasının sonucu olarak subjektif olarak ifade edilmeye, algılanmaya ve yorumlanmaya açık olmasıdır. Konuşucunun ifadelerinin yorumu kimi zaman bariz bir şekilde belliyken kimi zamansa irdeleme sonucunda ortaya çıkmaktadır. Konuşucunun ifadesi istek, izin, yetenek, koşul, niyet, süreklilik, kesinlik, şaşkınlık, küçümseme, uyarı, pişmanlık, yakınma vd. birçok kavramı içerebilir. Bu kavramlar biçimbilgisi öğeleri, sözlük öğeleri, söz dizimi öğeleri, tonlama ve bağlam ile aktarılır. Bu işaretler, yazılı metinlerde kendini açık bir şekilde göstermezken konuşma dilinde çok daha bariz ve yaygın bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda herhangi bir düzeltmeden geçirilmeden yazıya aktarılmış olan ağız metinleri iyi birer veri kaynağıdır. Kaynak kişinin ifadeleri irdelendiğinde konuşucunun tutumu açık bir şekilde ortaya konulabilmektedir. Bu çalışmanın amacı Güneybatı Anadolu Ağızları üzerine hazırlanmış metinlerden hareketle konuşucunun tutumunu değerlendirerek kullandığı yakınma bildiren ifadeleri tespit etmek ve bu ifadelerde yakınma anlamının sağlanma biçimini ortaya koymaktır. Çalışmanın kuramsal kısmı literatür taramasıyla elde edilen verilere dayanmaktadır. İnceleme kısmında ise bölge ağızları hakkında yapılmış tezler üzerinde doküman analizi veri toplama yöntemi kullanılarak nitel bir araştırma yapılmış, elde edilen bu nitel veriler sınıflanmış ve analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, kiplik, Güneybatı Anadolu Ağızları, yakınma, yakınma işaretleyicileri

Giriş

Aristo'nun “Her öncül ya arı bir yükleme ya gerekli bir yükleme ya da olağan bir yükleme ortaya koyar” (Atademir, 1996, s. 5) diyerek reel, zorunlu ve mümkün önermeleri birbirinden ayırmasından doğan kiplik kavramı, 19. yüzyıla gelindiğinde mantığın ve felsefenin sınırlarını aşarak dilbilime sirayet etmiştir. Dilbilimde kiplik, olasılık ve zorunluluk kavramlarının ve bu kavramların birbirleriyle ilişkilerinin konu edinildiği kipsel mantıktan farklı olarak konuşmacının önerme karşısındaki tutumunu ifade eder (Cruse, 2006, s. 109). Kiplik, yalnızca konuşucunun tutumu ile sınırlandırılmayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu karmaşık yapı neticesinde araştırmacılar ortak bir kiplik tanımında buluşamamış, kipliğin kapsamını ve sınırlarını kesin olarak

belirleyememişlerdir. Her şeyden önce kiplik, anlamsal bir kavramdır ve birçok anlamsal kavram gibi kiplik de objektiflikten uzaktır.

Kiplik literatüründe yaklaşımlar “mantıksal yaklaşım”, “tipolojik yaklaşım” ve “semantik ve pragmatik yaklaşım” olmak üzere 3 ana başlıkta değerlendirilir (Kerimoğlu, 2021, s. 17). Mantıksal yaklaşım metin üreticisinin bilgi ve istekleriyle dünya gerçekleri arasındaki mesafeye dayanır. Aristo’nun kipsel mantığın temeli olarak gördüğü olasılık ve zorunluluk kavramları, mantık temelli yaklaşım biçimlerinin temel kiplik türleridir. Tipolojik yaklaşım tüm dünya dilleri için bir kiplik sınıflaması yapmayı amaçlayan, işlevsel bakış açısına sahip bir yaklaşımdır. Semantik ve pragmatik yaklaşım ise anlamı merkezine koyan yaklaşım biçimidir. Kiplik, anlamla ilgili bir ulam olduğu için aslında her kiplik incelemesi bir anlam incelemesidir. Bu nedenle diğer yaklaşımlar da semantik yaklaşıma doğal olarak sahiptir (Kerimoğlu, 2021, 20).

Kiplik işaretleyicileri arasında biçimbilgisi öğeleri, sözlük öğeleri, söz dizimi öğeleri sayılabilir. Ancak bu işaretleyicilerin sınırlarını kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Çünkü pek çok farklı işaretleyici tek başına ve/veya farklı birleşimlerle farklı anlamsal alanları işaretlemek için kullanılabilir (Dinar, 2020, s. 86). Bu nedenle kiplik ifadeler bağlamdan bağımsız, tek başlarına değil, kullanıldıkları bağlam içinde değerlendirilmelidir. Çok işlevlilik gösteren kiplik ifadeler bağlamda anlam kazanmakta ve konuşucu tutumunu doğru bir şekilde yansıtabilmektedir.

Amaç

Kiplik üzerine yaptığımız araştırmalar neticesinde kiplik incelemelerinin diğer yazılı metin türleri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Halbuki ağızlardan derlenen metinler, diğer yazılı metin türlerine göre konuşucunun tutumlarını yansıtmaya daha müsaittir. Bu nedenle bu çalışmada ağızlardaki kiplik görünümünü incelemek ve literatürdeki bu eksikliğe bir nebze olsun katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı Güneybatı Anadolu ağız metinlerini inceleyerek *yakınma* bildiren kiplikleri tespit etmek, *yakınma* anlamının hangi kiplik işaretleyicileri tarafından sağlandığını belirlemek ve bu işaretleri sınıflandırmaktır.

Kapsam

Güneybatı Anadolu ağız bölgesi oldukça geniş bir alanı içerdiği ve bu bölge ağızları hakkında yapılan çalışmalar oldukça kapsamlı olduğu için bu çalışma Denizli ili Acıpayam ve Çameli ilçeleri ile Muğla ili Fethiye ilçesiyle sınırlandırılmıştır.

Yöntem

Çalışmada kullanılan yöntemler ve bu yöntemlerin aşamaları için Yıldırım ve Şimşek (2021) referans alınmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Kuramsal çerçeve belirlendikten sonra kiplik literatüründeki çalışmalar incelenmiş ve ağız metinlerinde neredeyse hiç kiplik çalışılmadığının farkına varılmıştır. Araştırma probleminin belirlenmesinin ardından kavramsal çerçeve şekillenmiş ve ortaya şu sorular çıkmıştır: Ağızlarda kiplik nasıl ifade edilir? Kipliğin ağızlardaki işaretleyicileri nelerdir? Bireyler *yakınma* hissini hangi kiplik işaretleyicilerini kullanarak ifade ederler?

Çalışmanın kuramsal kısmı literatür taramasıyla elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu kısımda kipi ve kipliğin ne olduğu tartışılmış, bu iki kavramın birbirleriyle olan ilişkisi değerlendirilmiştir. En çok rağbet gören kiplik sınıflandırması olan Palmer’in (2001) kiplik sınıflandırması örneklendirilmiş ve bu sınıflandırmaya ait kiplik türleri aktarılmıştır. Bu sınıflandırmaya dahil olmayan “*yakınma*” kipliği eklenmiştir.

Ağız metinlerinde kiplik içeren örneklerin toplanmasında doküman incelemesi veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler tümdengelimci analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Tümdengelimci analizin ilk aşamasında analiz için çerçeve oluşturulmuş, ilk aşamada elde edilen veriler bir sonraki aşamada işlenmiş ve bu verilerle ulaşılan bulgular sunulmuştur. Son aşamada ise bulgular yorumlanmış, birbirleriyle ilişkilendirilmiş ve tasnif edilmiştir. Elde edilen bu bulgular sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

1. Kip

Literatürde bazı kavramların tanımları ve sınırlılıkları konusunda belirsizlik vardır. Örneğin kip kavramı, zaman kavramıyla bir tutulmuş, bu iki kavram arasında kesin bir ayırım yapılmamıştır. Yine aynı şekilde kip, kipliği de kapsamış ve çoğu zaman kiplik yerine kullanılmıştır. Bu sebeple kipliğin tanımını yapabilmek için önce kipi tanımlayarak zaman ve kiplik kavramlarından ayırmalıyız.

Dilaçar (1971, s. 106) kipi “Fiilin gösterdiği süreç’in hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ve ruh durumunu, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam” şeklinde tanımlar. Dilaçar’a göre (1971, s. 107) kipin zannedildiği gibi zamanla hiçbir ilgisi bulunmaz.

Aksan (1980, s. 103), kip hakkında “Eylemin bildirdiği devinimin, oluşun, kılının konuşan açısından ne tarzda, ne yolda yansıtıldığını gösterir. Bir bakıma, açıklamada beliren ruh durumudur da denilebilir” ifadesini kullanır.

Korkmaz (2009, s. 570), *Türkçe Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*’nde zaman ve kip kavramlarının karıştırılması ve çoğu zaman birbiri yerine kullanılması hakkında kip, şekil ve zaman kavramlarının temelde farklı kavramlar olduğunu ancak kiplerin zaman ekleriyle birleşmeden varlık gösteremedikleri için bu iki kavramın iç içe geçtiğini belirtir. Korkmaz’a göre kipler varlıklarını zaman ekleri ile ortaya koymaktadırlar.

Hirik (2013, s. 246) kip ve zaman terimlerinin aynı ulamı ifade eden terimler gibi kullanılmasını doğru bulmaz ve zamanın yalnızca kipin bir alt ulamı olabileceğini söyler. Hirik’e göre kip daha genel olarak ele alınmalıdır. Çünkü kip korku, üzüntü, olasılık, zorunluluk, yeterlik, gereklilik, emir gibi pek çok anlam alanını kapsayan bir kavram olduğu gibi zamansal bildirimleri de içeren daha üst bir ulamdır.

Karaağaç (2019, s. 700) kipi “Kip, varlık+eylem ilişkisinde ortaya çıkan bir bilgidir. Kip, eylemin gerçekleşme biçiminin bildirilmesidir. Eylemin zamanı değil, biçimi söz konusudur” sözleriyle tanımlar.

Demirci (2021, s. 139), kip için “Konuşurun veya öznenin olay, iş, fiil, durum karşısındaki tavrını veya durumunu gösteren fakat doğrudan doğruya zaman bildirmeyen çekim hâlidir” tanımını yapar.

Öne çıkan bu tanımlardan yola çıkarak kipin ruh durumu bildiren, zamanı da kapsayan bir kavram olduğu çıkarımı yapılabilir.

2. Kip ve Kiplik İlişkisi

Kip ve kiplik ayrımına gelindiğinde ise durum biraz daha karmaşık bir hal alır ve bu iki kavramın arasına sınır çizmek zorlaşır. Öte yandan bazı araştırmacılar, kipin kipliği karşılmasına karşı çıkmış ve bu iki kavramı birbirinden ayırmaya çalışmışlardır.

Bybee ve Fleischman’a göre kip, kipsel bir fonksiyona sahip eylemin gramatikal ulamdaki karşılığıdır. Öte yandan kiplik, dillerin anlamsal unsurlarını ifade eden semantik bir alandır (1995, s. 2).

Corcu (2003, s. 24), kipliği farklı türlerde gramatikal işaretleyicilerle ya da sözlüksel öğelerle ifade edilebilen anlamsal bir ulam olarak, kipi ise çoğunlukla bu anlamsal ulamın gramatikal işaretleyicilerinden biri olarak tanımlar.

Kip ulamı, cümlelerin kipsel değerini ifade eden biçimsel bir fiil ulamı olarak tanımlanır. Dolayısıyla kip, kipliğin dilbilgiselleştirilmiş ifadesidir (de Haan, 2006, s. 33).

Erk Emeksiz (2008, s. 57), kip ve kiplik ayrımını şöyle yapmaktadır: “Kiplik önerme boyutunda yalnızca yüklemi değil tüm tümceyi kapsayan ve bakış açısı yansıtan anlamsal bir ulamdır ve bu nedenle tek bir dilbilgisel yapıya indirgenemez. Kip ise bu anlamsal ulamın dilbiselleşmiş biçimidir.”

Huber, kipsellik olarak adlandırdığı kipliği, kipten şu ifadeyle ayırır: “Kip, sözdizimsel ulam, kipsellik de anlamsal boyut için kullanılır. Başka bir deyişle kip, kipselliğin dilin biçimbilim yapısında kurallaştırılması, çekimli eylemde biçimbirimle imlenmesidir” (2013, s. 263).

Demirel (2018, s. 85), kip ve kiplik ilişkisini “Kip ve kiplik arasında temel bir ayırmadan ziyade kavramsal ve dil bilgisel düzeyde bir ilişkiden söz edebiliriz. Kiplik genelde kavramsal bir ulam olarak ele alınırken kip dil bilgisel bir ulam olarak görülür ve kip sistemine sahip dillerde, kipler kipliğin dil bilgeselleşmiş halidir” şeklinde değerlendirir.

Kerimoğlu (2021, s. 2), “Kiplik yalnızca morfolojik araçları kullanan dar bir semantik alanı değil; tonlama, morfo-sentaks vb. araçları da kullanan geniş bir anlam alanını kapsar. Kip ise bu alanın yalnızca morfolojiye dayanan küçük bir bölümüdür” açıklamasını yapar.

Tüm bu karşılaştırmalardan anlaşılacağı üzere kiplik anlamsal bir kavramdır ve kipliğin ifade edilebilmesi için bir takım işaretleyicilere ihtiyaç vardır. Kip de kipliğin gramatikal işaretleyicilerinden biri olarak kabul edilir.

3. Kiplik

Semantik bir ulam olan kiplik hakkında literatürde birçok farklı tanımlama yapılmıştır. Kipliğin yapısı düşünüldüğünde tanımlamalardaki bu çeşitlilik pek de şaşırtıcı değildir. Çünkü kiplik, temeli insana dayanan, insanın tutumunu ve duygu durumunu anlatan bir kavramdır. Temelini insan hissiyatından alması kipliğin farklı perspektiflerden yorumlanmasını mümkün kılmıştır. Kipliğin sınırlarının çizilmesi de oldukça zordur. Çünkü insanın duygularının sınırı ne kadar genişse kipliğin sınırları da o kadar geniştir. Ortak bir kiplik tanımında buluşmanın ve bu ulamın sınırlarını çizmenin zorluğunun yanında araştırmacılar kendi kiplik tanımlarını yapmış, hatta diğer araştırmacıların tanımlarını da sınıflamışlardır.

Auwera (1998, s. 80), kipliğin herkes tarafından kabul edilen, ortak bir tanımının yapılamayacağını, farklı şekillerde tanımlanabileceğini ifade eder. Kipliği, olasılık ve zorunluluk olmak üzere iki seçenekli bir paradigmayı oluşturan anlamsal alan olarak değerlendirir.

Bybee vd. (1994, s. 176), kip ve kipliğin, zaman ve görünüş kavramları kadar kolay tanımlanamayacağını savunurlar. Kiplik için genellikle önerilen tanımın kipliğin konuşucuların (öznel) tutum ve görüşlerinin dilbilgiselleştirilmesi olduğunu öne sürerler.

Kiefer’in *On Defining Modality*’deki kiplik tanımları değerlendirmesi: “Kiplik, kimi zaman olasılık ve zorunluluk ifadeleriyle sınırlandırılmış, kimi zaman ise konuşucu tutumlarının ifadesi için örtülü bir terim olarak kullanılmıştır. Kiplik, önermesel tutum ifadelerinin cümledeki göreviyle tanımlanabilir fakat aynı zamanda dilbilimsel olarak tanımlanabilir bir öğe sınıfının anlamlarını kapsamak için de alınabilir” (1987, s. 67).

Cevizci’nin (2005, s. 1004), *Felsefe Sözlüğü*’ndeki kiplik tanımı “Bir ifade ya da cümle, ilişkili başka bir cümle ya da önermenin ne şekilde, nasıl ya da ne tarzda doğru olduğunu belirtmesi durumu” şeklindedir.

Erk Emeksiz (2008, s. 57), kiplikle ilgili “Kiplik genel bir tanımla dillerde anlamın doğruluk değeri açısından olasılık veya gereklilik olarak kodlanmasıdır” tanımını yapar.

Hirik (2013, s. 250) kipliği “Kiplik, konuşurun dış dünyadan algıladıklarını kendi idrak süzgecinden geçirdikten sonra elde ettiği (ya da tam olarak elde edemediği) bilgilerden hareketle konuşmasına yansıttığı ve konuşmasında kullandığı çeşitli dil işaretleyicilerine denir. (...) Kiplik, konuşurun bir olay veya durum karşısında tutumunu belirten, gösteren, işaretleyen kipsel değeri bulunan işaretleyicilerdir. Konuşmacı, bir olay veya durum karşısında kendi öznel bakış açısını, düşünce ve duygusunu, niyet ya da arzusunu kiplik sayesinde ifade eder” şeklinde izah eder.

Tüm bu tanımlar birbirinden farklı gözükse de aslında kipliğe yaklaşım tarzları bakımından ortak noktaları bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar literatürdeki kiplik tanımlarını bu ortaklıklara göre sınıflamışlardır:

Salkie (2009, s. 79), literatürde kiplik tanımlaması için kullanılan dört farklı yaklaşımı ortaya koyar:

Bu yaklaşımlardan ilki geniş kapsamlı kiplik tanımıdır. Palmer’ın (2001, s. 1) “Kiplik, olayı tanımlayan önermenin durumuyla ilgilidir” tanımını kapsamlı tanıma örnek olarak verir. Salkie’ye göre kapsamlı tanımın zayıflığı, belirsiz olması ve neyi kapsayıp neyi kapsamadığının net olarak belli olmamasıdır.

İkinci yaklaşım sınırlı tanımıdır. Van der Auwera ve Plungian (1998, s. 80) tipolojik çalışmalarında kiplik terimini ‘paradigmatik değişkenler olarak olasılığı ve zorunluluğu içeren anlamsal alanlar’ için kullanmayı önerirler. Ortaya koydukları bu tanımı ‘sınırlı tanım’ olarak betimlerler. Salkie’ye göre bu sınırlı yaklaşım birçok araştırmacının kiplik tanımına dahil etmek isteyebileceği irade ve kanıtsallık gibi anlamsal alanları dışında bırakır.

Üçüncü yaklaşım kipliğin alt başlıklarıyla tanımlanmasıdır. Downing ve Locke (2002, s. 382) tarafından yapılan tanım bu yaklaşıma örnek verilebilir: “Kiplik; olasılık, ihtimal, gereklilik, gönüllülük, zorunluluk, izin gibi kavramları kapsayan anlamsal ulam olarak anlaşılmalıdır.” Bu tanım türü her ne kadar kiplik alanına işaret etse de kiplik sınırlarının çizilmesinde yetersiz kalır.

Son yaklaşım ise kiplik işaretleyicilerine odaklanarak kipliği tanımlamaktan kaçınan yaklaşımdır. Örneğin Coates (1983) derlem üzerinde çalışırken kipliği tanımlamadan yalnızca kipliklerin anlamını ve kullanımını değerlendirir.

Salkie (2009, s. 80), kiplik tanımlaması hakkında “Kesin sınırlarla kabul edilebilir bir tanım sağlamak mümkün değildir, bunun yerine net biçimde tanımlanmış bir çekirdeğe ve belirsiz sınırlara ihtiyacımız var” açıklamasını yapar. Bu demektir ki kipliğin temelini yani çekirdeği diğer öğelerden ayıran ölçütler net bir şekilde belirlenmeli ve kiplik ulamları bu ölçütleri karşılama seviyesine göre derecelendirilmelidir.

Narrog (2009, s. 8), kiplik ulamını zaman ve görünüş ulamlarıyla eş değerde bir gramer ulamı olarak kabul eder. Teorik olarak geçerli kabul ettiği üç kiplik yaklaşımını şöyle sıralar:

1. Kipliği kipsel mantık açısından değerlendiren tanımda kiplik, zorunluluk ve olasılığın bir ifadesi olarak tanımlanır (van der Auwera ve Plungian, 1998). Bu tanım grubu kipsel mantığın doğal dildeki kipsel anlamları kısmen kapsadığı gerekçesiyle en sınırlı tanım alanı kabul edilir. Kiplik çalışmaları olasılık ve gereklilikle sınırlandırılır. Van der Auwera ve diğer araştırmacılar kipliğin tanımı gibi zor bir sorudan kaçınarak kiplik ulamını kapsamlı bir şekilde tanımlamak yerine olasılık ve gereklilik gibi kolayca tanımlanabilir iki ulama daraltırlar.

2. Kipliğin özneliliğin ifadesi ya da konuşurun tutumu olarak değerlendirildiği tanım (Palmer, 1986; Bybee vd., 1994). Bu tanımlama kipsel mantığın karşıtı olarak kabul edilir. Sınırlı ve dar bir alan olarak kabul edilen kipsel mantığın aksine kiplik ulamının orantısız bir şekilde

genişlemesine ve hatta ses, görünüş, zaman veya edimsellik gibi konuşucunun tutumuyla güçlü bir şekilde ilişkili olma eğiliminde olan diğer dilbilgisi ulamlarını kapsamına yol açar.

3. Kiplik, göreceli gerçekliğin ya da gerçeklik-gerçek dışılık ayrımlarının ifadesi olarak tanımlanır (Palmer, 2001). Bu tanım Narrog'a göre en kabul edilebilir olandır. Bu yaklaşım için, özünde birbirinden çok da farklı olmayan olgusalılık, gerçekçilik, gerçek dışılık, tümce anlamlarının geçerliliğinin görelileştirilmesi ve belirsiz geçerlilik gibi çeşitli etiketler kullanılır.

Kamacı Gencer (2018, s. 45), tanım eğilimlerini biçimsel, anlamsal, mantıksal ve felsefi tanım olmak üzere dört başlıkta ele alır:

1. Biçimsel tanımda kipliğin görünüş ve zamanla ilişkisine odaklanılır. Bybee vd. (1994), Nuyts (2005) ve Coates (1983) biçimbilimsel tanım ile ön plana çıkan araştırmacılarıdır.

2. Anlamsal tanımda biçimsel tanımlamada kullanılan kipsel, kipsel eylemler ve kipselleştiriciler gibi dilbilgisel yapılar yerine olasılık, gereklilik, olabilirlik, zorunluluk, izin, yeterlik, istek gibi anlamsal ulamlara yer verilir. Barbiers (2002), Larreya (2009), Von Fintel ve Iatridou (2006) tarafından anlamsal tanımlama yapılır.

3. Mantıksal tanımda önermenin durumları, varlık, olay, bütünlüklü ifadeler, bilgi durumu ve konuşucu tutumu kavramları ön plana çıkmaktadır. Palmer (2001), Bybee (1986), Frawley (2009) ve Erguvanlı Taylan (1997) mantıksal tanım yaparlar.

4. Felsefi tanımda referans dünyası, gerçek dışı dünya, ifade edilen dünya, yanında kiplik tanımlarında doğruluk, imkân ve zorunluluk gibi felsefi kavramlardan da yararlanılmaktadır. Chung ve Timberlake (1985), Çapak (2004) ve Cevizci (2010) kipliği felsefi kavramlarla tanımlayan araştırmacılarıdır.

Dinar (2020, s. 64), araştırmacıların tanım sınıflamalarındaki farklılıkları, hatta tanım sınıflamaları içinde yer alan isimlerin zaman içerisinde değişen yaklaşımları sebebiyle farklı ulamlarda değerlendirmelerinin sebebini kipliğin yapısına bağlar.

4. Kiplik Sınıflamaları

Kipliği kendi ölçütlerine göre değerlendiren araştırmacıların bu ulamı sınıflama biçimleri de birbirinden farklıdır. Jespersen (1924), Wright (1951), Bybee vd. (1994), van der Auwera ve Plungian (1998), Palmer (2001), Boland (2006), Nuyts (2006), Nordström (2010) kiplik sınıflaması yapan araştırmacılarıdır. Bu çalışmada, araştırmacılar tarafından yapılan sınıflamaların en kapsamlısı olarak öne çıkan Palmer'ın sınıflaması esas alınmıştır.

4.1. F. R. Palmer'ın Sınıflaması (2001)

Palmer (2001, s. 8), *Mood and Modality* adlı eserinin 2001 baskısında kipliği önerme kipliği (propositional) ve eylem kipliği (event) olmak üzere iki ana ulama ayırır.

Bilgi (epistemic) ve kanıtsallık (evidential) kiplikleri önerme kipliğinin iki ana türüdür. Bilgi kipliği konuşucunun önermenin gerçek durumuyla ilgili yargılarını ifade ederken kanıtsallık kipliği önermenin gerçek durumu hakkında sahip olduğu kanıtları ifade eder.

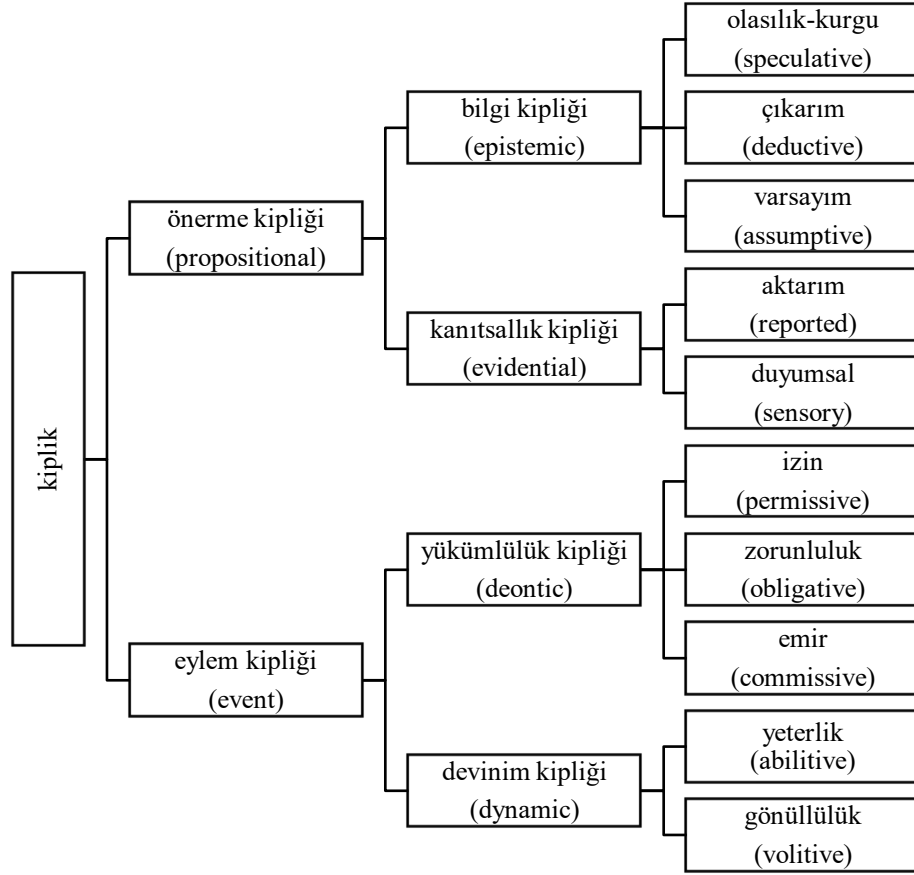
Bilgi kipliğinin üç alt türü bulunmaktadır: olasılık-kurgu (speculative), çıkarım (deductive) ve varsayım (assumptive).

Kanıtsallık kipliğinin aktarım (reported) ve duyumsal (sensory) olmak üzere iki alt türü bulunur.

Yükümlülük (deontic) ve devinim (dynamic) eylem kipliğinin iki ana türüdür. Bu iki kiplik türü arasındaki en temel fark yükümlülük kipliğinde koşullandırma faktörleri bireyin dışındayken devinim kipliğinde koşullandırma faktörleri içseldir. Yani yükümlülük kipliği, harici bir kaynaktan

edinilen izin (permissive), zorunluluk (obligative) veya emir (commissive) ile ilgiliyken dinamik kiplik, ilgili bireyin kendi yeterliği (abilitive) veya gönüllülüğü (volitive) ile ilgilidir.

Tablo 1: F. R. Palmer'ın Kiplik Sınıflaması (2001)

5. Kiplik Türleri

5.1. Önerme Kipliği (Propositional Modality)

5.1.1. Bilgi (Epistemic) Kipliği

Palmer (2001, s. 8), bilgi (epistemic) kipliğini kanıtsallık (evidential) kipliğiyle birlikte önerme kipliğinin iki alt türü olarak sınıflar.

Konuşucunun önermenin gerçek durumuyla ilgili yargılarını ifade ettiğini iddia ettiği bilgi kipliğini üç alt türe ayırır: olasılık-kurgu (speculative), çıkarım (deductive) ve varsayım (assumptive).

Olasılık-kurgu belirsizliği ifade eder, çıkarım gözlemlenebilir kanıtlardan bir çıkarımı ifade eder, varsayım ise genel olarak bilinenlerden çıkarımı belirtir (Palmer, 2001, s. 24).

Palmer (2001, s. 25), bilgi kipliğinin alt türlerini şu cümlelerle örneklendirir:

1. John ofisinde olabilir. (John may be in his office.)
2. John ofisinde olmalı. (John must be in his office.)
3. John ofisinde olacaktır. (John'll be in his office.)

İlk cümlede konuşucu, John'un ofisinde olup olmadığından emin değildir, bu bizi olası sonuca götürür.

İkinci cümlede konuşucu, ofis ışıklarının açık olduğu, John'un evde olmadığı gibi kanıtlara dayanarak kesin bir karar verir. Kanıtlara dayandırılarak ulaşılan bu sonuç tek olası sonuçtur.

Üçüncü cümlede ise yargı, John hakkında işine her zaman saat sekizde başladığı, John'un işkolik olduğu gibi genel olarak bilinenlere dayanmaktadır. Bilinenlere dayanılarak ulaşılan sonuç ise makul bir sonuçtur.

5.1.2. Kanıtsallık (Evidential) Kipliği

Palmer (2001, s. 8), kanıtsallık (evidential) kipliğini bilgi (epistemic) kipliğiyle birlikte önerme kipliğinin iki alt türü olarak sınıflar. Kanıtsallık kipliği ile konuşucunun önermenin gerçek durumu hakkında sahip olduğu kanıtları ifade eder.

Kanıtsallık kipliğinin aktarım (reported) ve duyumsal (sensory) olmak üzere iki ulamı vardır. Aktarım; aktarım 2 (ikinci elden bilgi), aktarım 3 (üçüncü elden bilgi) ve aktarım (genel) alt türlerinden oluşur. Duyumsallık ise görsel (visual), görsel olmayan (non-visual) ve işitsel (auditory) alt türlerinden oluşur (Palmer, 2001, s. 22).

Palmer'a (2001, s. 8) göre beş tür kanıt vardır: "genel bilgi", "ilk elden kişisel deneyim (genellikle görseldir)", "işitsel kanıt", "söylenti (kulaktan dolma)" ve "çıkarım". Bunların ilk dördü kanıtsallığa ait olan genel aktarım, görsel, işitsel, aktarım ulamlarını örneklerdir, sonuncusu olan çıkarım, bilgi kipliğine ait çıkarım ulamının örneğidir.

5.2. Eylem (Event) Kipliği

5.2.1. Yükümlülük (Deontic) Kipliği

Palmer (2001, s. 9), yükümlülük (deontic) kipliğini devinim (dynamic) kipliğiyle birlikte eylem (event) kipliğinin alt ulamları olarak kabul eder. Palmer, yükümlülük kipliğini şöyle tanımlar: "Yükümlülük kipliğinde koşullandırma faktörleri bireyin dışındadır. Yani yükümlülük kipliği, dışarıdan edinilen izin veya zorunluluk ile ilgilidir."

1. John şimdi gelebilir. (John may/can come in now.) (izin)
2. John şimdi gelmeli. (John must come in now.) (zorunluluk)

Yükümlülük kipliği, kurallar ya da yasalar gibi bir tür dış otoriteden kaynaklansa da muhataba izin veren ya da yükümlülük getiren otorite, konuşucunun kendisidir.

Bu demektir ki yükümlülük kipliği genellikle bir tür otoriteye bağlıdır, ki bu otorite çoğunlukla konuşucunun kendisidir (2001, s. 70).

5.2.2. Devinim (Dynamic) Kipliği

Palmer (2001, s. 9), devinim (dynamic) kipliğini yükümlülük (deontic) kipliğiyle birlikte eylem (event) kipliğinin alt ulamları olarak kabul eder. Palmer, devinim kipliğini şöyle tanımlar: "İçedim kipliğinde koşullandırma faktörleri içseldir. Yani devinim kipliği, ilgili bireyden gelen yeterlik veya gönüllülük ile ilgilidir."

1. John Fransızca konuşabilir. (John can speak French.) (yeterlik)
2. John bunu senin için yapacak (John will do it for you.) (gönüllülük)

6. Kiplik İşaretleyicileri

Kerimoğlu (2021, s. 42) kiplik işaretleyicilerini morfolojik ögeler, sentaktik ögeler ve leksikolojik ögeler olarak üç temel başlıkta ele alır. Ayrıca bu üç öge arasındaki etkileşimden doğan işaretleyicileri de (morfo-sentaktik işaretleyiciler gibi) dikkate alır. Tonlama ve bağlam

başlıkları altında ise bir işaretleyicinin tonlama ve bağlama göre farklı yorumlanabileceğini öne sürer.

Kiplik işaretleyicisi olarak biçimbilgisi ögeleri olarak ekler, edatlar, morfo-sentaktik ögeler ve kiplik yardımcı fiiller kullanılırken sözlük ögeleri olarak zarflar, isimler ve kiplik yüklemeler kullanılır. Buna ek olarak sözdizimi ögeleri, tonlama ve bağlam da kiplik ifade ederler (Kerimoğlu, 2021, s. 43).

7. Güneybatı Anadolu Ağız Metinlerinde Yakınma Kiplikleri

Ağızlardan derlenen metinler, diğer yazılı metin türlerine göre konuşucunun tutumlarını yansıtmaya daha müsaittir. Bunun temel sebebi, konuşma dilinin hisleri aktarmaya yazı dilinden daha yatkın olması ve konuşma dilinin yazıya aktarılması sonucunda bu hissiyatın kiplik işaretleyicileri aracılığıyla kendini bariz bir biçimde gösterebilmesidir. Derleme metinler incelendiğinde bu metinlerin bugüne kadar yapılmış kiplik sınıflamalarının dışında kalan bazı kiplik anlamları barındırdığı görülebilir. Sınıflamanın dışında kalan bu kiplik anlamlar genellikle konuşucunun duygularını (memnuniyet, öfke, tehdit, pişmanlık, böbürlenme, yakınma vb.) belirten kiplik ifadeleridir. Duygu anlamı taşıyan bu kiplik anlamlardan birisi “yakınma” ifadeleridir.

İnsanın memnuniyetsizliğini, hoşnutsuzluğunu karşısındakine sızlanarak, şikâyet ederek anlatması işi olarak tanımlanabilen “yakınma” ismi “yakın-” fiilinin “-mA+” isim fiil ekini almasıyla türemiştir.

“Yakın-” fiili Güncel Türkçe Sözlük’te (<https://sozluk.gov.tr>) şu iki anlama gelmektedir:

- I. Kına yakı vb.ni vücudun bir yerine sürmek, koymak.
- II. Sızlanmak, sızlanarak anlatmak, şikâyet etmek.

“Yakınma” ismi ise “yakın-“ fiilinden türemiştir ve yakınmak fiilinin iki anlamını karşılamaktadır:

- I. Yakınmak (I) işi.
- II. Yakınmak (II) işi, şikâyet.

İncelenen ağız metinlerinde konuşucuların bazı durumlardan yakınma ve şikâyet etme eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Bu durumlar, konuları ve ifade ediliş tarzları bakımından çeşitlilik göstermekle beraber farklı konuşucuların ortak yakınma konuları olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Güneybatı Anadolu ağzlarının üyeleri olan Denizli ili Acıpayam (bundan sonra AA), Çameli (bundan sonra ÇA) ilçeleri ve Muğla ili Fethiye (bundan sonra FA) ilçesi üzerine yapılan tezlerden elde edilen yakınma kipliği örnekleri şu şekildedir:

8. Güneybatı Anadolu Ağız Metinlerinde Yakınma Kipliği İşaretleyicileri

8.1. Biçimbilgisi Ögeleri

8.1.1. Şimdiki Zaman Biçimbirimi + Olumsuzluk Biçimbirimi

- (1) oradan çamdan mamdan biraz şey alıyoz, bal alıyoz. burdan bahar geldi mi yine aynı şekilde, bu şekilde geçimi sağlıyoz, *ama tabi bunu da devlet bize şey verméyo, yardım verméyo.* (AA 14/25-27)

(oradan çamdan mamdan biraz şey alıyoruz, bal alıyoruz. buradan bahar geldi mi yine aynı şekilde, bu şekilde geçimi sağlıyoruz, ama tabii bunu da devlet bize şey vermiyor, yardım vermiyor)

(1) numaralı örnekte şimdiki zaman biçimbirimi ve olumsuzluk biçimbirimi –(mA) birlikte kullanılarak devletin yardım sağlamamasından yakınılmıştır.

- (2) —*bayā bi adamdan bile hayır olmāyi* dēmi remziye yenge
—*bayā bi adamdan bile hayır beklenmāyi* (ÇA 58/117-118)

(—bayağı bir adamdan bile hayır olmuyor değil mi Remziye Yenge
—bayağı bir adamdan bile hayır beklenmiyor)

(2) numaralı örnekte *hayır olmāyi* ve *hayır beklenmāyi* fiillerinin olumsuzluk biçimbirimiyle kullanılması cümleye *yakınma* kiplik anlamı katmıştır.

- (3) gübüre dēye bi şey yok. ekmēñ dadı nezzetli olurdu, hele mısır ekmekleri datlı olurdu, dar ekmekleri, *gübre çıktı dadı bozuldu ne de olsa esgi datları dutmār*. (FA 3/339-341)

(gübre diye bir şey yok. ekmeğin tadı lezzetli olurdu, hele mısır ekmekleri tatlı olurdu, dar ekmekleri, gübre çıktı tadı bozuldu ne de olsa eski tatları tutmuyor.)

(3) numaralı örnekte önceden ekmeklerin tatlı olduğunu ancak gübre çıktıktan sonra ekmeklerin tatlarının bozulduğunu, “*esgi datları dutmār*” *yakınma* ifadesiyle vermiştir. Burada *yakınma* kiplik işareti olarak alınabilecek ilk örnek “*bozul-*” fiili olacaktır. Bu fiil olumsuzluk biçimbirimi almamasına rağmen olumsuzluk çağrıştıran bir fiildir. İkinci olarak ise “*dutmār*” fiilindeki şimdiki zaman biçimbirimine eklenen olumsuzluk biçimbirimi kiplik ifadesi olarak alınabilir.

8.2. Sözlükbirim + Biçimbirim Ögeleri

8.2.1. Zarf + Şimdiki Zaman Biçimbirimi

- (4) eveli om beş gün durdurulardı bizim günümüzde bir hayta duru, *hindi ağşam ğardılar mı tarnāyi sabāla güp döküyolā*. (AA 5/61-62)

(önceden on beş gün durdurulardı bizim günümüzde bir hafta durur, şimdi akşam kardılar mı tarhanayı sabahla güp döküyorlar)

(4) numaralı örnekte bir tarafta “*eveli*” zaman zarfı ve “*(DI)*” geçmiş zaman biçimbirimi, bir tarafta ise “*hindi*” zaman zarfı ve şimdiki zaman “*(X)yor*” biçimbirimi kullanılarak geçmişle şu an karşılaştırılmış ve şu anki tarhana yapma yönteminden duyulan *yakınma* bildirilmiştir.

- (5) evelce ğarılā halı dokurlardın halıyla geçimlerini sālardın, *hindi* ğarılārıkı kaçdı ğa halı dokumayolā. *ĝarılar soķaķda oturyolā* burda el işi yapıyolā (...) halı dokuyannā vā da öle halı dokuyan insan köyümüzde çok değil arada on hōle saysañ yirmi yirmi beş ĝişī anca, *gerisi hep oturuyo*. (AA 23/3-7)

(önceden kadınlar halı dokurlardı halıyla geçimlerini sağarlardı, şimdi kadınlarınki kalktı artık halı dokumuyorlar. kadınlar sokakta oturuyorlar, burada el işi yapıyorlar (...) halı dokuyanlar var da öyle halı dokuyan insan köyümüzde çok değil arada on öyle saysan yirmi, yirmi beş kişi anca, gerisi hep oturuyor.)

(5) numaralı örnekte konuşucu önceden halı dokuyan kadınların artık sokakta oturup el işi yapmalarından yakınmıştır. *Yakınma* anlamı “*soķaķda oturyolā*” ve “*gerisi hep oturuyo*” cümlelerindeki şimdiki zaman biçimbirimiyle birlikte kullanılan vurgu ve “*hep*” zaman zarfı ile sağlanmıştır.

- (6) *evveli om beş gün on gün filan durardı, beş gün durardı, hindi sabāla ĝardıñ mı ağşam oltu be’leyolar*. (AA 36/59-62)

(önceden on beş gün on gün falan dururdu, beş gün dururdu, şimdi sabahla kardın mı akşam oldu belliyorlar.)

(6) numaralı örnekte bir tarafta “*eveli*” zaman zarfı ve **-(DX)** geçmiş zaman biçimbirimi, bir tarafta ise “*hindi*” zaman zarfı ve şimdiki zaman **-(X)yor** biçimbirimi birlikte kullanılarak geçmişle şu an karşılaştırılmış ve şu andan duyulan *yakınma* bildirilmiştir.

(7) — *ana buba senelerce borç ödeyodu hindi, olan gelinne yaşayo hindi.* (AA 11/69-75)

(ana baba senelerce borç ödüyor şimdi, oğlan gelinle yaşıyor şimdi.)

(7) numaralı örnekte gelinle damadın ailelerinden ayrı eve çıkmalarından, anne babalarının ise onların borçlarını senelerce ödemesinden yakınılmıştır. “*Hindi*” zaman zarfının şimdiki zaman ile birlikte kullanılmasıyla ise bu durumun ortaya yeni çıktığı ve bu durumdan pek de memnun olunmadığı vurgulanmıştır.

(8) *emme her gün üsd üsdüne zam gelyo, bu her gün üsd üsdüne geliyo.* (ÇA 55/292)

(ama her gün üst üste zam geliyor, bu her gün üst üste geliyor.)

(8) numaralı örnekte *yakınma* kipliği “*zam*” isminin olumsuz etkisinden kaynaklanmakta, şimdiki zamanla ise zammın sürekliliği vurgulanmaktadır. Cümledeki *yakınma* ifadesi “*üsd üsdüne*” durum zarfıyla kuvvetlendirilmiştir. Burada *yakınma* kipliği yalnızca şimdiki zaman biçimbirimiyle değil birden fazla kiplik işaretleyicisiyle işaretlenmiştir.

(9) dünner olurdu, *hindi, bi balo çıkmış işde, bi baloyla iş bitiyodu.* (FA 20/1709)

(dügünler olurdu, şimdi bir balo çıkmış işte, bir baloyla iş bitiyor.)

(9) numaralı örnekte düğünlerin yalnızca balodan oluşmasından yakınılmıştır. Şimdiki zamanla birlikte kullanılan “*hindi*” zaman zarfı ve konuşucunun cümleye kattığı vurgu bu durumdan duyulan memnuniyetsizliği işaretlemektedir.

(10) *hayat kolayladıkça kolaylaştıkça ürünü olmayodu, çok zor şartlarda yetişiyodu abi şu anda herşey.* (FA 26/1972-1973)

(hayat kolaylaştıkça ürün olmuyor, çok zor şartlarda yetişiyor abi şu anda her şey.)

(10) numaralı örnekte “*çok zor şartlarda yetişiyodu şu anda herşey*” ifadesinde kullanılan şimdiki zaman ifadesi bugünün şartlarından *yakınmayı* bildirirken “*çok*” zarfıyla nitelenen “*zor*” sıfatı da bu *yakınma* ifadesini pekiştirmiştir.

İncelenen örneklerde görüldüğü üzere *yakınma* kiplik ifadesi **-(X)yor** biçimbirimi ile zaman ve durum zarflarının birlikte kullanılması ile işaretlenmiştir. Ayrıca bu işaretleyicilerin kiplik anlamları konuşucuların cümlelere kattıkları vurguyla ve kullanıldıkları bağlamla belirginleşmiştir.

8.2.2. Zarf + Şimdiki Zaman Biçimbirimi + Olumsuzluk Biçimbirimi

(11) ondan sonra efendim, orda üç gün durā, biz üç gün doğuruz, *hindi yeni gālar bön gariyolā yarın döküyolā, onuñ dadı olmēyodu.* (AA 1/50-51)

(ondan sonra efendim, orda üç gün durur, biz üç gün dokuruz, şimdi yeni kadınlar bugün karıyorlar yarın döküyorlar, onun tadı olmuyor.)

(11) numaralı örnekte “*hindi dadı olmēyodu*” cümlesinde “*hindi*” zaman zarfı ve olumsuzluk biçimbirimi **-(mA)** birlikte kullanılarak *yakınma* anlamı sağlanmıştır.

(12) — hindi az acık Nāfada çalışannar benile beraber benile çalışan arkadaşlar bütün aylık alıyomuş, *ben senelerce çalışdım bené niye vermiyolar aylık.* (AA 4/148-150)

(şimdi azıcık nafakada çalışanlar benimle beraber benimle çalışan arkadaşlar bütün aylık alıyomuş, ben senelerce çalıştım bana niye vermiyorlar aylık.)

(12) numaralı örnekte “*niye*” soru zarfı, şimdiki zaman ve olumsuzluk biçimbirimi –(*mA*) ile birlikte kullanılarak *yakınma* dile getirilmiştir. Bu zarfın tonlama ile vurgulanması kiplik anlamı güçlendirmiştir.

(13) şimdi u zaman davar da yoğudu, sağdan soldan gonu gomşudan bulundu *ama şimdi şu anda olsa bulunmēcek de, şimdi aslında para bulunmayo yani*. hā u zamannarda bulunuyodu yani, *şimdi paranın değeri düştü diye şu anda mümkün değil*. (AA 13/19-22)

(şimdi o zaman davar da yoktu, sağdan soldan konu komşudan bulundu ama şimdi şu anda olsa bulunmayacak da, şimdi aslında para bulunmuyor yani. ha o zamanlarda bulunuyordu yani, şimdi paranın değeri düştü diye şu anda mümkün değil.)

(13) numaralı örnekte davarın eski zamanlarda bir şekilde bulunabildiği fakat şimdi paranın değeri düştüğü için bulunamayacağı ifade edilmektedir. Cümlelerde kullanılan “*şimdi*” ve “*u zamannar*” zaman zarfları tezatlık oluşturmuş, şimdiki zaman ve olumsuzluk biçimbirimlerini pekiştirerek *yakınma* kiplik anlamı katmışlardır.

(14) 1975’lerde Acıpayam Orman İşletmesi’nde OR-İŞ sendikasını kurdum ve Acıpayam mıntıkasındaki ve Çameli mıntıkasında olan işletmelerde bölgelerdeki OR-İŞ sendikasını ilk defa guran benim. *işde her taraf tabi hak araniyor emme haklar veriliyo, çok zor alınıyo*. (AA 14/44-47)

(1975’lerde Acıpayam Orman İşletmesinde OR-İŞ sendikasını kurdum ve Acıpayam mıntıkasındaki ve Çameli mıntıkasında olan işletmelerde bölgelerdeki OR-İŞ sendikasını ilk defa kuran benim. işte her taraf tabii hak araniyor ama haklar verilmiyor, çok zor alınıyor.)

(14) numaralı örnekte “*haklar verilmiyor*” ifadesinde olumsuzluk biçimbirimi –(*mA*) ile, “*çok zor alınıyo*” ifadesindeki “*zor*” durum zarfıyla ise *yakınma* kiplik anlamı pekiştirilmiştir.

(15) seniñ altınna hu gelini getirilā, benim altınna hu gelini getirilā. elden bi ğat yatak bi ğat sandık bulur gelirler. bizim zamānımızda bu vardı. *şimdi evlā almāyo geliniñ eşyāsına, evler almāyo*. (AA 35/19-21)

(senin altınla bu gelini getirirler, benim altınla bu gelini getirirler. elden bir kat yatak bir kat sandık bulur gelirler. bizim zamanımızda bu vardı. şimdi evler almıyor gelinin eşyasını, evler almıyor.)

(15) numaralı örnekte “*şimdi evlā almāyo geliniñ eşyāsına*” ifadesiyle gelinlerin evlerinin eşya ile dolmasından duyulan memnuniyetsizlik “*şimdi*” zaman zarfı, şimdiki zaman biçimbirimi ve vurgu ile ifade edilmiştir.

(16) bizim zamānımızda ōlādi, annaşmaları ōlādi, *şimdi zāten kendi kendine annaşdımīd adam anasını bubasını bile dinlemiyor*, hadi yallah. (ÇA 63/1-5)

(bizim zamanımızda öyleydi, anlaşımları öyleydi, şimdi zaten kendi kendine anlaştı mıydı adam annesini babasını bile dinlemiyor, hadi yallah.)

(16) numaralı örnekte “*bizim zamānımızda ōlādi*” ifadesinin ardından söylenen “*şimdi anasını bubasını bile dinlemiyor*” cümlesindeki olumsuzluk biçimbirimi –(*mA*) önceden memnun olunan bir durumun değişmesiyle yaşanan memnuniyetsizliği ifade etmektedir.

İncelenen örneklerde *yakınma* kiplik işaretleyicileri zaman ve durum zarfları ile birlikte kullanılan –(*X*)*yor* şimdiki zaman biçimbirimi ile –(*mA*) olumsuzluk biçimbirimidir. Bahsi geçen işaretleyicilerin kiplik anlamları konuşucuların cümlelere kattıkları vurgudan ve bu işaretleyicilerin kullanıldıkları bağlamdan ayrı değerlendirilemez.

8.2.3. Zarf + Geniş Zamanın Olumsuzluk Biçimbirimi

(17) —ğarınca gibi malımız vardı. **hindi biceci bulunmaz işde.** (AA 22/153)

(karınca gibi malımız vardı. şimdi birazcığı bulunmaz işte.)

(17) numaralı örnekte önceden “**vardı**” ancak “**hindi bulunmaz**” ifadesinde zaman zarflarının zıtlığıyla birlikte geniş zamanın olumsuz olan **-(mAz)** biçimbirimi kullanılarak geçmişte olan malların artık bulunmamasından yakınılmaktadır.

8.2.4. İsimler

(18) işde təcirlik, yerinden alabilirseñ para gazarırsıñ, alamazsañ ağır ağır gidersin, **el hindi para gazarırmak çok zor dayım (...)** **şimdiki zamanda para gazarırmak taa zor, ta zor,** hindi esgi zamanda böyle değildi. (ÇA 55/303-308)

(işte təcirlik, yerinden alabilirsene para kazanırsın, alamazsan ağır ağır gidersin, e şimdi para kazanmak çok zor dayım (...)) şimdiki zamanda para kazanmak daha zor, daha zor, şimdi eski zamanda böyle değildi.)

(18) numaralı örnekte şimdi para kazanmanın eski zamanlardan daha zor olduğu “**zor**” ismi vurgulanarak ifade edilmiştir.

(19) almanya harpdan çıkdı, almanya patedez yer ekmē bulamaz da, japonya’ya amerikan atom bombası atdı zaman yerle bir toz etdi. **bugün onnar süper devlet, bize cenab allah harp vermemişdir halā daha geriyiz yani.** (FA 6/658-660)

(Almanya savaştan çıktı, Almanya patates yer ekmek bulamaz da, Japonya Amerikan atom bombası attığı zaman yerle bir toz etti. bugün onlar süper devlet, bize cenabı Hak savaş vermemiştir hâlâ daha geriyiz yani.)

(19) numaralı örnekte konuşucu diğer devletlerin yaşadıkları zorluklara rağmen onların güçlenirken bizim savaş görmememize rağmen onlardan geri olmamızdan yakınmaktadır. Cümleye *yakınma* ifadesi katan kiplik işaretleyicisi ise “**geri**” ismidir.

Örneklerde *yakınma* kiplik işaretleyicileri kendi başlarına kiplik anlamı taşıyan “**zor**” ve “**geri**” isimleridir. Bu isim sahip oldukları olumsuz anlamlar sebebiyle *yakınma* anlamı belirtmeye oldukça uygundurlar.

8.3. Olumsuz İsim Cümleleri

Olumsuzluk belirten “**yok**”, “**değil**” sözcükleriyle ve “**ne... ne...**” bağlacıyla kurulan isim cümleleri *yakınma* bildirme görevinde kullanılmıştır:

8.3.1. Yok ile Kurulan Olumsuz İsim Cümleleri

(20) hindi öle dēl iş, hindi hemen çabık bi çiğ unlan mayáylan yoğurdulan, tomadis suyu, büber suyu, yuğuruyolā horaya keseye gatiyolā yahut bakırı gatiyolā, iki gün orda duruyo hadı bakalım döküyolā çarşafıñ üsdüne hadı bakalım, u, ona elekten geçiriyolā, **dadı yōk duzu yok.** (AA 1/52-55)

(şimdi öyle değil iş, şimdi hemen çabuk bir çiğ unla mayayla yoğurtla, domates suyu, biber duyu, yoğuruyorlar oraya keseye katıyorlar yahut bakırı katıyorlar, iki gün orada duruyor hadı bakalım, o, onu elekten geçiriyorlar, tadı yok tuzu yok.)

(20) numaralı örnekte “**dadı yōk duzu yok**” cümlesinde ise “**yok**” sözcüğüyle olumsuz isim cümlesini kurularak *yakınma* anlamı sağlanmıştır.

(21) *asgerliñ şimdik gıymatı yok, bizden eveli de yoğudu.* (AA 12/165-166)

(askerliğin şimdi kıymeti yok, bizden önce de yoktu.)

(21) numaralı örnekte *“asgerliñ şimdik gıymatı yok, bizden eveli de yoğudu”* ifadesinde kullanılan *“yok”* hem bugünü hem de geçmişi kapsayan bir *yakınma* kipliği olarak alınabilir.

(22) Acıpayam Denizli mıntıkasında, Milas’da orman yollarında devamlı dinemitleri ben kullandım, tabi oluyor, bu arada *hakğımızı vermediler sigorta yok, sendika yok.* (AA 14/42-44)

(Acıpayam Denizli mıntıkasında, Milas’ta orman yollarında devamlı dinamitleri ben kullandım, tabii oluyor, bu arada hakkımızı vermediler sigorta yok, sendika yok.)

(22) numaralı örnekte *“sigorta yok, sendika yok”* cümlesinde *“yok”* olumsuzluk ifadesiyle *yakınma* kiplik anlamı katılmıştır.

(23) —bu, otuz sekiz otuz dokuz kırk dörtlere ğadar kırk dörtlere ğadar devam etdi bu kıtlık meselesi *tabi u zamanda da vatandaşıda da pek görgü ve çalışma yok tabi. (...)* *u zaman için şeyde de biraz görgü üzere oldūna göre çalışma da yok.* (AA 17/50-55)

(bu, otuz sekiz otuz dokuz kırk dörtlere kadar kırk dörtlere kadar devam etti bu kıtlık meselesi. tabii o zamanda da vatandaşıda da pek görgü ve çalışma yok tabii. (...)) o zaman için şeyde de biraz görgü üzere olduğuna göre çalışma da yok.)

(23) numaralı örnekte insanların görgü ve çalışma eksikliğinden yakınılmıştır. Bu hissiyatı işaretleyen kiplik ifadesi *“yok”* olarak alınabilir.

(24) —*sōna şindiki gibi trağdör yok, gübre yok,* adam hayvanı varsa davarı varsa veya böyle çobancılık yapabiliyōsa onnar tok, onnar açlık görmedi, gerisi aç. (AA 17/59-60)

(—sonra şimdiki gibi traktör yok, gübre yok, adam hayvanı varsa davarı varsa veya böyle çobanlık yapabiliyorsa onlar tok, onlar açlık görmedi, gerisi aç.)

(24) numaralı örnekte *“şindiki gibi trağdör yok, gübre yok”* ifadesiyle bugün mevcut olan şartların o zamanlar mevcut olmamasından *“yok”* sözcüğüyle yakınılmaktadır.

(25) —*borda kaybeden nāpcağ canım para pul yok.* (AA 17/69)

(—burada kaybeden ne yapacak canım para pul yok.)

(25) numaralı örnekte *“yok”* olumsuzluk sözcüğüyle olumsuz isim cümlesi kurulmuş, parasızlıktan yakınılmıştır.

(26) şimdiki durum çok éyi. arabasız nere gitcēñ, *araba yok, bi şey yok,* nere gidip para gazancēñ, ekin ekerseñ ekcēsiñ ekmezseñ yok. (AA 25/13-14)

(şimdiki durum çok iyi. arabasız nereye gideceksin, araba yok, bir şey yok, nereye gidip para kazanacaksın, ekin ekersen ekeceksin ekmezsen yok.)

(26) numaralı örnekte *“yok”*’un art arda kullanılmasıyla güçlü bir olanaksızlık bildirilmiştir.

(27) —esgiden odunculuk yapardık, ileşberlik yapardık, çift sürerdik. şimdi her şey bolardı ölüm, motor bolardı, *eveli ekmek yoğudun.* (AA 28/20-21)

(eskiden odunculuk yapardık, rençperlik yapardık, çift sürerdik. şimdi her şey bollıştı oğlum, motor bollıştı, önceden ekmek yoktu.)

(27) numaralı örnekte *eveli* zaman zarfı ve *—(DX)* geçmiş zaman biçimbirimiyle yokluğun önceden yaşandığı ifade edilmiş, *“yoğudun”*’un vurgulanması ile cümleye *yakınma* anlamı katılmıştır.

(28) —*işde bordan u zamanda u devirde araba yok, tokdur yok, undan sonra bi şey yok.* (ÇA 51/58)

(işte buradan o zamanda o devirde araba yok, doktor yok, ondan sonra bir şey yok.)

(28) numaralı örnekte “*yok*” olumsuz sözcüğünün art arda kullanılmasıyla imkansızlığın boyutu vurgulanmış ve bundan duyulan *yakınma* sezdirilmiştir.

(29) *şimdiki şoförlerimiz söylemesi aşā ev hanımları gibi. yani ev hanımları bile u ğadar naz etmez, hindikinnāñ nazından yanından geçilmiyor.* (...) bir ev hanımı olarak sayarım ben şimdiki şoförleri... *yani kendini ezmek yok, uğraşmak yok.* (ÇA 54/228-231)

(şimdiki şoförlerimiz söylemesi aşā ev hanımları gibi. yani ev hanımları bile o kadar naz etmez, şimdikilerin nazından yanından geçilmiyor. (...)) bir ev hanımı olarak sayarım ben şoförleri... yani kendini ezmek yok, uğraşmak yok.

(29) numaralı örnekte konuşucu günümüzde şoförlerin ev hanımlarından daha nazlı olduklarından şikayetçidir. Şikayet sebebi olarak da “*yani kendini ezmek yok, uğraşmak yok*” ifadesini gösterir. “*Yok*” olumsuz sözcüğü *yakınma* belirten kiplik ifadesi olarak alınabilir.

(30) u zamanki kazanç u para gine değeri vardı. u zamanıñ yirmi beş ğuruşu şimdi yirmi beş milyonu. *şimdiki paranıñ bir değeri yok, paranıñ değeri yok şimdi.* (ÇA 55/201-202)

(o zamanki kazanç o para yine değeri vardı. o zamanın yirmi beş kuruşu şimdi yirmi beş milyonu. şimdiki paranın bir değeri yok.)

(30) numaralı örnekte “*u zaman*”, “*gine*” zarflarıyla paranın önceden değerinin olduğunu “*şimdi değeri yok*” derken zaman zarfı ve “*yok*” ismi ile artık paranın değerinin olmadığını ifade etmiştir.

(31) *şimdi gübre gine alamıyoz, gübre gine bahalı* (...) *vatandaş bunu almaya ğudreti yok*, yēcenden işcānden kısıyo da tarlasına tokadına būdayına gübre atmak için bunu gine alabilyo alıyo meselā. (ÇA 55/255-260)

(şimdi gübre yine alamıyoruz, gübre yine pahalı (...) vatandaşın bunu almaya kudreti yok, yiyeceğinden içeceğinden kısıyor da tarlasına tokadına buğdayına gübre atmak için bunu yine alabiliyor alıyor mesela.)

(31) numaralı örnekte “*alamıyoz*” fiilinde yeterlik fiilinin olumsuzuyla almaya güçlerini yetmediği ifade edilmiş, bunun sebebi ise “*bahalı*” zarfıyla açıklanmıştır. “*Almaya ğudreti yok*” ifadesi ile ise yine pahalılıktan doğan bir yetersizlikten yakınılmıştır.

(32) alırlardı, birer kile, ikişer kile ne ise şu vērillerdi, yol yapallar ıdı, bōle, han yapallar, hannarı yaptırannar zengin adamlar, *hayır sever adamlar çoğ evveli, şimdi yok.* (FA 3/321-322)

(alırlardı, birer kilo, ikişer kilo ne ise su verirlerdi, yol yaparlardı, böyle, han yaparlar, hanları yaptırannar zengin adamlar, hayırsever adamlar çok önceden, şimdi yok.)

(32) numaralı örnekte “*hayır sever adamlar çoğ evveli, şimdi yok*” ifadesinde kullanılan “*evveli*” ve “*şimdi*” zıtlığı dünle bugünü kıyaslarken “*çoğ*” ve “*yok*” zıtlığı bu tezettan doğan *yakınmay* ifade etmektedir.

(33) tarihiñ başlangıcı, coğrafya, *bugün o dersler hiç yok*, ort okulda okuyan çocā, tabiyat nedir, dēyoñ tabiyatı daha bilmiyor. tabiatı, dovayı bilemiyor. (FA 6/630-632)

(tarihin başlangıcı, coğrafya, bugün o dersler hiç yok, orta okulda okuyan çocuğa tabiat nedir, diyorsun daha tabiatı bilmiyor. tabiatı, doğayı bilmiyor.)

(33) numaralı örnekte **“hiç”** zarfıyla kuvvetlendirilen **“yok”**la kurulan olumsuz isim cümlesi konuşucunun yakındığı durumu gözler önüne sermektedir.

(34) bir avuç yemiş adam güleşirdi, yemiş atıvrılar önlerine yemiş, **hindi yemiş balarda bakan yok, eden yok, öle para mara zaten yok.** (FA 20/1707-1708)

(bir avuç yemiş adam güleşirdi, yemiş atarlar önlerine yemiş, şimdi yemiş buralarda bakan yok, eden yok, öyle para mara zaten yok.)

(34) numaralı örnekte **“yok”** sözcüğü ile olumsuz isim cümleleri kurulmuş ve artık kimsenin yemişi önemsemediği, zaten kimsede para olmadığı konularında yakınmış. Cümlelerde kullanılan **“hindi”**den yakınılan bu durumların eskiden geçerli olmadığı anlaşılmaktadır.

8.3.2. Değil ile Kurulan Olumsuz İsim Cümleleri

(35) —böle gız almada, gız satmada ana babanın sözü söz, **şimdiki gençler gibi değil.** ne derse o olacak. (AA 22/154-155)

(böyle kız almada, kız satmada ana babanın sözü söz, şimdiki gençler gibi değil. ne derse o olacak.)

(35) numaralı örnekte eskiden evliliklerde babanın sözünün geçtiği ancak artık şimdiki gençler arasında bu durumun geçerli olmadığı **“değil”** kiplik işaretleyicisiyle belirtilmiştir.

8.3.3. Ne... Ne... Bağlacıyla Kurulan Olumsuz İsim Cümleleri

(36) şimdi öle olmāyō ki ölüm gelin dāmāt gelin içeri giriyo, **ne yağı vā ne bi şey.** eveli dāmāt dışarda durardı, merdiveniñ başına dāmāt diñelirdi, gelin atdan inerd, dāmāt éner giderdi, gelin evi çıkar yalñız içeri girerd, **öleydi ādedimiz, şimdi öle ādetler kaçdı.** (AA 23/61-64)

(şimdi öyle olmuyor ki oğlum gelin damat içeri giriyor, ne yağı var ne bir şey. önceden damat dışarıda dururdu, merdivenin başına damat dinelirdi, gelin attan inerd, damar iner giderdi, gelin eve çıkar yalnız içeri girerd, öyleydi adetimiz, şimdi öyle adetler kalktı.)

(36) numaralı örnekte **şimdi** zaman zarfı **“ne... ne...”** bağlacıyla birlikte kullanılarak **yakınma** anlamı sağlanmıştır. **“öleydi ādedimiz, şimdi öle ādetler kaçdı”** cümlesinde ise eskiden sürdürülen adetin artık olmamasından bahsedilmektedir.

8.4. Sözde Soru Cümleleri

Sözde soru cümlesi, esasında yöneltlen kişiden herhangi bir cevap beklenmediği, genellikle de soruyu soran kişinin sorduğu sorunun cevabını bildiği sorulardır.

İncelenen metinlerden elde edilen şu sözde soru cümlelerinde amaç muhataba sorulan sorunun cevabını almak değil, **yakınmay**ı dolaylı yoldan ifade etmektir:

(37) —**ulā para nērde u zaman yā, ule para nerde yā.** (AA 17/75)

(—ulan para nerede o zaman ya, ulan para nerede ya.)

(37) numaralı örnekte **“para nerde”** derken **“nerde”** soru zarfı sözde soru cümlesi oluşturmuştur ve **yokluk** kiplik anlamı taşımaktadır. **“ulā”, “ule”** ve **“yā”** ünlemleriyle **yakınma** kuvvetlendirilmiştir.

(38) om beş yaşında dūnde ḥasdānāye getirdilā, everivedilā sormadılā bile vercēmīñ etcēmīñ diye, **hindi olsa, eveli öleydi,** görgü utanılyōdu bi şeyler edilyodu, artık

utanılıyo sıkılıyodu. **körlük varmış körlük hindi acık herkez kendisi beyeniyo nētceñ.** (AA 26/45-48)

(on beş yaşında düğünde hastaneye getirdiler, everiverdiler sormadılar bile verecek misin edecek misin diye, şimdi olsa, önceden öyleydi, gördü utanılıyordu bir şeyler ediliyordu, artık utanılıyor sıkılıyordu. körlük varmış körlük şimdi açık herkes kendisi beğeniyor ne yapacaksın.)

(38) numaralı örnekte **“hindi”** zaman zarfı ile **“eveli”** zaman zarfı kıyaslanmış, eskiden olan körlüğün şimdi olmadığından, şimdi herkesin evleneceği kişiyi kendisinin seçmesinden duyulan *yakınma* aktarılmıştır. **“nētceñ”** sözde sorusunun vurgu ile söylenmesi ise konuşmaya *yakınma* anlamını katmıştır.

(39) bizim zamānımızda hepsi davıllan düğünnen atı bindirilerdi. soñra soñra arabalar etdiler, o şekilde işte, **yo’lu’ var tabi bizim zamānımızda bōle bollu’ mu vā.** (AA 35/17-19)

(bizim zamanımızda hepsi davulla düğünle ata bindirirlerdi. sonra sonra arabalar ettiler. o şekilde işte, yokluk var tabii bizim zamanımızda böyle bolluk mu var.)

(39) numaralı örnekte **“yo’lu’ var tabi bizim zamānımızda bōle bollu’ mu vā”** derken **“yokluk var”** ifadesi ve **“bolluk mu var”** sözde soru cümlesi birbirlerini pekiştirerek o zamanlardaki yokluğu ifade etmişlerdir.

(40) düğünner üç gün düğün olurdu. perşembe gün başlar, cumā cumartesi, perşembe günü başlar, cumartesi bazar gelin alması olur. tokmak, davul... para mara çevrilyo ya, **u zamannarı nerde para nerde yav.** (ÇA 49/47-49)

(düğünler üç gün düğün olurdu. perşembe gün başlar, cuma cumartesi, perşembe günü başlar cumartesi pazar gelin alması olur. tokmak, davul... para mara çevriliyor ya, o zamanlar nerede para nerede ya.)

(40) numaralı örnekte **“u zamannarı”** zaman zarfıyla parasızlığın geçmişte yaşandığı, **“nerde”** soru zarfıyla sözde soru sorularak paranın olmadığı vurgulanmıştır. **“Yav”** ünlemi ise *yakınma* hissiyatını kuvvetlendirmiştir.

(41) ileşberin malınna ötü yandā piyasaniñ özel sektörün malı birbirini karşılamalı, **birbirini karşılama yok, u zaman bu geçim olur mu olmaz tabii, geçim olmaz.** (ÇA 55/287-288)

(rençperin malıyla öte yandaki piyasanın özel sektörün malı birbirini karşılamalı, birbirini karşılama yok, o zaman bu geçim olur mu olmaz tabii, geçim olmaz.)

(41) numaralı örnekte **“yok”**’lu bir isim cümlesi kurulmuş, ardından **olur mu** ile geniş zamanın soru şekliyle sözde soru sorulmuş, hemen ardından ise **“olmaz tabii”** denilerek sözde soru ile istenen olmaz cevabı pekiştirilmiştir.

Sonuç

Güneybatı Anadolu ağızları metinlerinde *yakınma* kiplik işaretleyicilerini tespit edip sınıflamayı amaçlayan bu çalışmada 41 örnek tespit edilmiştir. Bu örnekler analiz edildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- İncelenen örneklerde zaman biçimbirimlerinin tek başlarına *yakınma* kipliğini karşılamadıkları, sözlükbirimlerle ve/veya olumsuzluk biçimbirimiyle desteklendiklerinde *yakınma* anlamını karşılar duruma geldikleri gözlenmiştir.
- 7 örnekte *yakınma* kipliği zarf ve şimdiki zaman biçimbirimi birlikte kullanılarak işaretlenmiştir.

- 6 örnekte zarf ve şimdiki zaman biçimbirimine olumsuzluk biçimbirimi de eklenerek *yakınma* anlamı karşılanmıştır.
- 3 örnekte şimdiki zaman biçimbirimi olumsuzluk biçimbirimiyle birlikte kullanılmıştır.
- 1 örnekte ise zarf ve geniş zamanın olumsuzluk biçimbirimi birlikte kullanılmıştır.
- Olumsuz isim cümlelerinin 15'i "yok" ile, 1'i "değil" ile, 1'i ise "ne... ne..." bağlacı ile kurulmuştur.
- Sözde soru cümleleriyle sağlanan kiplik anlama 5 örnekte rastlanmıştır.
- 2 örnekte *yakınma* kiplik anlamı "zor" ve "geri" isimleriyle sağlanmıştır.
- Saydığımız tüm bu kiplik işaretleyicilerinin yanında kiplik bildiren diğer ögeler parçalarüstü sesbirimler ve bağlamdır. Cümleler bağlamdan bağımsız biçimde okunduğunda kiplik anlamı tespit etmek zorlaşmaktadır.
- *Yakınma* konularına bakıldığında karşımıza şu sonuç çıkar: Parasızlık ve geçim derdi, geçmişte süregelen geleneklerin artık sürdürülmemesinin yarattığı memnuniyetsizlik, geçmişin olanaksızlıkları, bugünün olanaksızlıkları, diğer insanlar hakkındaki olumsuzluklar, tarhana yapımına eskisi gibi özen gösterilmemesi, hak, hukuk ve adalet.

Yakınma en insani duygulardan biridir. İnsanlar olumsuz durumların onlara hissettirdiklerini yakınlıkla aktarırlar. Ancak bu kiplik ifadeyi Türkçede belli bir kalıba sığdırmanın mümkün olmadığı çalışmamız neticesinde ortaya çıkmıştır. Çok farklı işaretleyicilerle *yakınma* mümkündür.

Kaynakça

- Aksan, D. (1980). *Her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim*, Cilt II. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aristoteles, *Organon III, birinci analitikler*, (çev. Hamdi Ragıp Atademir) (1966). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Auwers, J.; Plungian, V. A. (1998). Modality's semantic map, *Linguistic Typology* 2. Walter de Gruyter. <https://dx.doi.org/10.1515/lity.1998.2.1.79>
- Bybee, J.; Fleischman, S. (1995). An introductory essay, *Modality in Grammar and Discourse*, s. 1-14. John Benjamins Publishing Company. <https://dx.doi.org/10.1075/tsl.32>
- Bybee, J. vd. (1994). *The evolution of grammar: tense, aspect and modality in the languages of the world*. University Of Chicago Press.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayıncılık.
- Corcu, D. (2003). *A linguistic analysis of necessity as a part of the modal system in Turkish* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cruse, A. (2006). *A glossary of semantics and pragmatics*. Edinburgh University Press.
- De Haan, F. (2006). Typological approaches to modality, *The expression of modality* (Ed. W. Frawley), s. 27-69. Mouton De Gruyter. <https://dx.doi.org/10.1515/9783110197570.27>
- Demirci, K. (2021). *Türkoloji için dilbilim: konular, kavramlar, teoriler*. Anı Yayıncılık.
- Demirel, M. V. (2018). *Türkçenin kiplik özelliklerinin belirlenmesi ve bunların dil bilgisi öğretimine yansıtılması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Derin, İ. (1995). *Acıpayam ve Çameli (Denizli) ilçeleri ağızları (inceleme – metin – sözlük)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dilaçar, A. (1971) Gramer: tanımı, adı, kapsamı, türleri, yöntemi, eğitimdeki yeri ve tarihçesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 83-145. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dinar, T. (2020). Kiplik, *Türkçede dilbilgisel ulamlar*. Gazi Kitabevi.
- Erk Emeksiz, Z. (2008). Türkçede kiplik anlamının belirsizliği ve anlamsal roller. *Dil Dergisi* (141). https://dx.doi.org/10.1501/Dilder_00000000098
- Ersoy, N. A. (2001). *Fethiye ağzı (metin, derleme ve inceleme)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hirik, S. (2013). Türkçede kip-kiplik terimleri ve tanımları üzerine, *Bengü Belak: Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* (Ed. Bülent Gül), s. 243-252. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. <https://dx.doi.org/10.21733/ibad.946656>
- Huber, E. (2013). *Dilbilime giriş*. Yabancıdil Yayınları.
- Kamacı Gencer, D. (2018). *Anlamsal bir fenomen olarak kiplik: Dede Korkut örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaağaç, G. (2019). *Türkçenin dilbilgisi*. Akçağ Yayınevi.
- Kerimoğlu, C. (2021). *Kiplik ve kip*. Pegem Akademi.
- Kiefer, F. (1987). On defining modality, *Folia Linguistica* 21 (1). <https://dx.doi.org/10.1515/flin.1987.21.1.67>
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Narrog, H. (2009). *Modality in Japanese*. John Benjamins Publishing Company.
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. (2. Baskı). Cambridge University Press.
- Salkie, R. (2009). Degrees of modality. *Modality in english theory and description*. Mouton De Gruyter. <https://dx.doi.org/10.1515/9783110213331.79>
- <https://sozluk.gov.tr>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers:

1. Yazar/First author %50,
2. Yazar/Second author %50.

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).